

Alþingi
Nefndasvið
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Reykjavík: 9. Desember 2021
Tilvísun: 202112-0006

Efni: Umsögn um frumvarp til fjárlaga fyrir árið 2022, mál 1, frumvarp til laga um breytingar á ýmsum gjöldum, mál 3 og þingsályktunartillögu um fjármálastefnu 2022-2026, mál 2.

Óskað hefur verið eftir umsögn Alþýðusambands Íslands um frumvarp til fjárlaga, frumvarp til laga um breytingu á ýmsum gjöldum vegna fjárlaga (3. mál) og þingsályktunartillögu um fjármálastefnu 2022-2026 (2. mál). Hér á eftir fer umsögn ASÍ um framangreind mál.

Samantekt

Fjárlagafrumvarp 2022 er til marks um að nú dragi úr áhrifum heimsfaraldurs á íslenskt efnahagslíf. Þó fjárlagafrumvarpið sé í takt við þann ramma sem settur var í fjármálaáætlun fyrir árin 2022-2026, er vert að minna á að Alþýðusambandið hefur verið gagnrýnið á ramma opinberra fjármála undanfarin ár. Hætta er á að stefna í ríkisfjármálum skapi ekki grundvöll fyrir stöðugleika á vinnumarkaði. Brýnt er að ráðist verði í stóratök í húsnæðismálum og að velferð og félagslegur stöðugleiki verði ekki notuð sem hagstjórnartæki.

Slaki hverfur úr hagkerfinu

Íslenskt hagkerfi hefur snúist hratt við á þessu ári. Aukin ferðalög þrátt fyrir heimsfaraldur hafa stuðlað að bata á vinnumarkaði en einnig hefur einkaneysla heimila verið meiri í gegnum heimsfaraldur en áætlað var. Þar hefur áhrif sterk fjárhagsstaða heimila í aðdraganda faraldurs, mótvægisáðgerðir og ekki síst sú staðreynd að kjarasamningsbundnar launahækkningar komu til framkvæmda og unnu gegn verulegu falli atvinnutekna. Nú er útlit fyrir að bæði einkaneysla og þjóðarútgjöld verði meiri á þessu ári en árið 2019. Á móti er líklegt að samdráttur í útflutningi verði ekki genginn til baka fyrr en árið 2023. Það er til marks um ólík áhrif heimsfaraldursins á innanlands hagkerfið annars vegar og utanríkisviðskipti hins vegar, þá fyrst og fremst ferðapjónustu.

Þjóðhagsspár hafa verið uppfærðar og spáir Hagstofa Íslands 5,3% hagvexti á næsta ári. Er það 0,5 prósentum meiri hagvöxtur en í fyrri spá og 1,8 prósentustigi meiri yfir tveggja ára tímabil, 2021-2022. Bjartari horfur hvíla á áframhaldandi vexti einkaneyslu og útflutnings, þ.e. auknum tekjum af ferðapjónustu og aukinni loðnuveiði.

Hraður efnahagsbati hefur þó ekki verið án áskorana. Verðbólga hefur verið þrálát, mælist nú 4,8% og útlit er fyrir að meðalverðbólga verði um 4,4% á þessu ári. Verðbólga skýrist um þessar mundir af þróun hrávöruverðs og mikilli hækkun húsnæðisverðs. Sé horft framhjá áhrifum húsnæðis mælist verðbólga 3%, sem er innan vikmarka Seðlabankans. Hröð hækkun eignaverðs og minni slaki í efnahagslífi hefur orðið til

Þess að Seðlabankinn hækkaði stýrivexti um 1,25 prósentustig. Samhliða því hefur ríkisstjórnin boðað aukið aðhald í ríkisfjármálum. Í fjármálastefnu er boðað að dregið verði úr sértækum stuðningi frá og með næsta ári. Megináskorun opinberra fjármála er því kunnugleg. Hún felst í því að ríkisfjármál leggi grunn að stöðugleika í efnahagslífi og á vinnumarkaði án þess að félagslegum innviðum og nauðsynlegum fjárfestingum í vaxtargetu hagkerfisins sé beitt sem hagstjórnartæki.

Hvernig verður brugðist við stóru áskoruninum?

Efnahagsbatinn sem lýst er hér að ofan endurspeglast bæði í fjármálastefnu og frumvarpi til fjárlaga. Reiknað er með að tekjur ríkisins verði 63 milljörðum meiri í ár en gert var ráð fyrir í síðustu fjárlögum og á næsta ári er útlit fyrir að tekjur ríkisins á næsta ári verði 182 milljörðum meiri en árið á undan. Til viðbótar dregur úr útgjöldum atvinnuleysistrygginga og fjöldi úrræða tengd heimsfaraldri renna sitt skeið. Full ástæða er til að sýna varfærni þegar úrræðum tengd heimsfaraldri er hætt í ljósi þess að enn ríkir óvissa um þróun faraldurs. Í því samhengi er vert á að benda á að atvinnuleysi mælist enn kringum 5% (9,2% á Suðurnesjum) og þrátt fyrir bata á vinnumarkaði eru 10 þúsund einstaklingar atvinnulausir og þar af 40% langtímaatvinnulausir.

Þótt útfærsla fjárlagafrumvarps sé nokkuð fyrirsjáanleg og í takt við þann ramma sem settur var í fjármálaáætlun fyrir árin 2022-2026, er vert að minna á að Alþýðusambandið hefur verið gagnrýnið á heildar ramma opinberra fjármála undanfarin ár, bæði fyrir og eftir heimsfaraldur. Þar hefur sambandið varað við óábyrgri stefnu sem felst í að veikja tekjustofna ríkisins á sama tíma og þörf er fyrir aukin útgjöld t.d. vegna öldrunar þjóðarinnar. Þessar áskoranir koma skýrt fram í fjármálastefnunni og langtímaáætlun um efnahagsmál og opinber fjármál.

Fyrir liggur vönduð kortlagning á langtímaáskorunum þjóðarbúsins.¹ Meðal þess sem þar kemur fram er að hægt hafi á drifkröftum hagvaxtar til lengri tíma. Skýrist þróunin af minni framleiðnivexti og fækkun einstaklinga á vinnualdri sem leiðir til þess að dregið hefur úr mati á vaxtargetu hagkerfisins um 0,4 prósentustig. Til viðbótar við minnkandi hagvaxtargetu mun öldrun þjóðar líka hafa veruleg áhrif á útgjöld ríkisins. Áætlunin gerir ráð fyrir að heilbrigðisútgjöld komi til með að aukast úr 8,2% af VLF árið 2026 í 10,8% árið 2050. Að óbreyttu kallar þróunin á aðgerðir til að stuðla að sjálfbærni ríkisfjármála.

Áskoranir í opinberum fjármálum skýrast þannig ekki eingöngu af áhrifum heimsfaraldurs og munu kalla á fjárfestingar í innviðum og hagvaxtargetu til framtíðar auk viðbragða við áhrifum breyttrar aldurssamsetningar á tekjur og útgjöld ríkisins. Þar er ljóst að skatttekjur hins opinbera verða fyrir áhrifum þar sem draga mun úr vægi tekjuskatta einstaklinga samhliða fækkun einstaklinga á vinnualdri á meðan vægi neysluskatta mun aukast. Alþýðusambandið saknar að ekki sé minnst á skattlagningu fjármagns í samhengi við veikari tekjustofna hins opinbera. Í skýrslu Alþýðusambandsins, *Skattar og ójöfnuður*², er ójöfnuður eigna á Íslandi dregin fram ásamt þeim veikleikum í íslensku skattkerfi sem felast í misræmi skattlagningar tekna og eigna og núverandi hvötum sem ýta undir tekjutilflutning. Í skýrslunni er bent á að reglur sem takmarka tekjutilflutning myndu auka árlegar skatttekjur um á bilinu 3-8 milljarða króna og styrkja tekjuöflun sveitarfélaga í gegnum útsvar. Til viðbótar mætti auka jöfnunaráhrif skattkerfisins með skynsamlega útfærðum stóreignaskatti. Í skýrslunni er einnig lagt til að mótaður verði skýr rammi um gjöld

¹ Sjá https://www.stjornarradid.is/library/02-Rit--skyrslur-og-skrar/Vef-fylgiskjal-s1497-f_l.pdf

² Sjá https://www.asi.is/media/317372/skattar-og-ojofnudur_skyrsla_070921.pdf

vegna nýtingu auðlinda og bent á að árleg veiðigjöld hafi einungis numið broti af auðlindarentu sem metin er á bilinu 30-70 milljarðar á ári á árunum 2008-2019.

Uppsöfnuð þörf á fjárfestingum

Í frumvarpinu er að finna samantekt á fjárfestingum ríkisins. Þar segir að fjárfestingaráttak ríkisins nemi um 75 milljörðum króna á árunum 2021-2023. Bygging nýs Landspítala er stærsta fjárfestingarverkefni fjárlagafrumvarps en þar er gert ráð fyrir að verja 14 ma. kr. á næsta ári. Þar er bent á að fjárfesting sé nú töluvert umfram langtímameðal fjárfestingar en sú framsetning er villandi. Miðað er við meðaltal árunna 2005-2021 þar sem verulegra og langvarandi áhrifa gætir af fjármálahruninu 2008 sem leiddi til mikils niðurskurðar á fjárfestingum í samfélagslegum innviðum. Þar er jafnframt horft framhjá fjárfestingum sveitarfélaga en það er áhyggjuefni ef sveitarfélög eru ekki í aðstöðu til að styðja við framleiðni aukandi fjárfestingar.

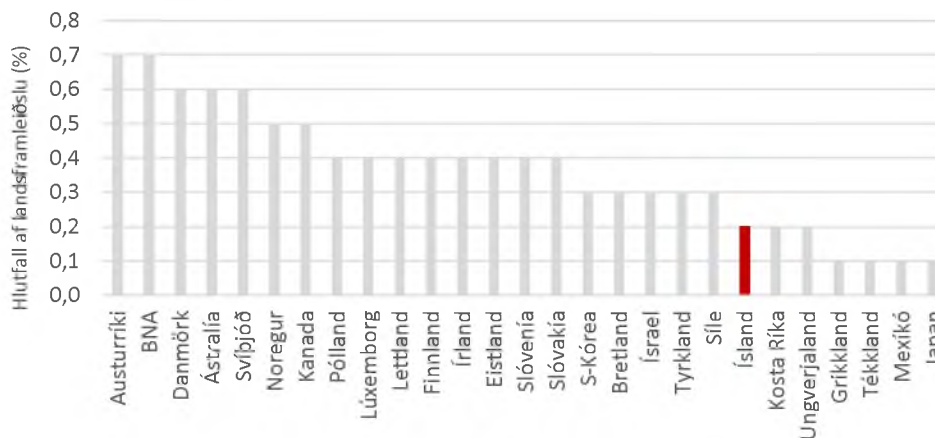
Mynd 1 - Opinber fjárfesting, hlutfall af vergri landsframleiðslu

Heimild: Hagstofa Íslands

Mynd 2 - Fjármunamyndun í heilbrigðiskerfi

Meðalfjárfesting á ári, 2010-2020 eða nýjustu tölur

Heimild: OECD

Alþýðusambandið ítrekar að það er ekki ásættanlegt að skera niður nauðsynlegar fjárfestingar til að mæta tímabundnum sveiflum í hagkerfinu. Þannig voru það mistök að ráðast í mikinn niðurskurð eftir

fjármálahrunið. Sú stefna endurspeglast m.a. í litlum fjárfestingum í heilbrigðiskerfinu sl. áratug og rekstrarframlögum sem hafa ekki haldist í hendur við aukna þörf.

Nýtt viðmið um þróun persónuafsláttar

Í fjárlagafrumvarpinu er að finna það nýmæli að persónuafsláttur og þrepamörk tekjuskatts séu hækkuð með tilliti til verðbólgu að viðbættri langtímaaukningu á framleiðni. Er þar brugðist við gagnrýni ASÍ á sjálfvirkri hækkun á skattbyrði lægstu tekna³ undanfarna áratugi en það var ein af kröfunum við gerð kjarasamninganna 2019 að vinna bug á því.

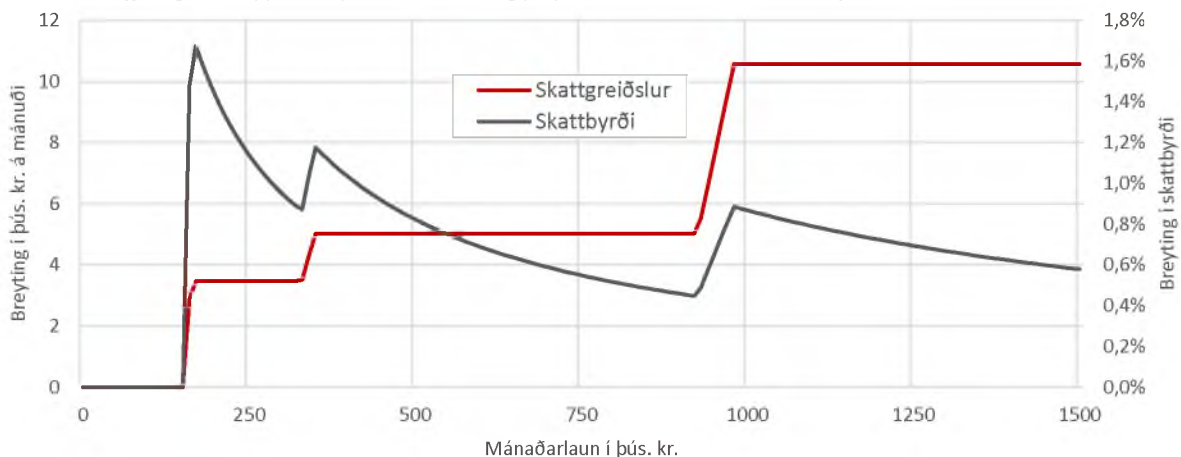
Í frumvarpinu er mat á langtímaframleiðni 1%. Árshækkun vísitölu neysluverðs er 4,8% og ef það helst óbreytt í desember munu viðmiðunarjárhæðir í tekjuskattkerfinu hækka um 5,8%. Þessi breyting er gerð með það að markmiði að draga úr skattskriði sem hefur verið viðvarandi vandamál frá upptöku staðgreiðslukerfisins 1988. Skattskrið felur í sér sjálfvirka hækkun skattbyrði við hækkun raunlauna.

Hagstofan spáir því að launavísitalan hækki um 4,8% á næsta ári. Raungerist það mun skattbyrði lækka lítillega að meðaltali.⁴ Vegna kjarasamningsbundinna hækkana um áramótin og hagvaxtaraukans sem kemur til launahækkunar í maí munu skattgreiðslur lægstu launa hækka um 2-3 þúsund kr. fyrir mánaðarlaun á bilinu 330 til 410 þúsund kr. vegna taxtahækkunar sem er samtals 38 þúsund kr.

Persónuafsláttur og þrepamörk tekjuskatts þurfa að hækka til jafns við laun. Að öðrum kosti eykst skattbyrði. Skattbyrðin eykst hlutfallslega mest hjá þeim sem eru nálægt tilteknum þrepamörkum, t.d. nálægt skattleysismörkum. Á tímabilinu 1997-2020 hækkuðu tekjur að meðaltali um 6,5% og verðlag um 4,4%.⁵ Hækkun persónuafsláttar og þrepamarka um 1% umfram verðbólgu hefði því leitt til skattskriðs á því tímabili. Meðfylgjandi mynd sýnir þróun skattgreiðsla og skattbyrði næstu 4 ár ef laun allra og verðlag hækka jafn mikið og meðaltal síðustu 4 ár. Á myndinni má sjá að skattbyrði lægstu launa hækka um u.þ.b. 1 prósentustig. Hærri tekjuhópar hækka minna.

Mynd 3 - Breyting á skatti ef laun og verðlag hækka næstu fjögur árin jafn mikið og síðustu ár

Miðað er við nýju reglu um uppfærslu persónuafsláttar og þrepamarka, skatthlutföll eru óbreytt

³ Sjá <https://www.asi.is/media/313671/skattbyrði-launafolks-1998-2016.pdf>

⁴ Hér er gert ráð fyrir því að vinnutími breytist ekki.

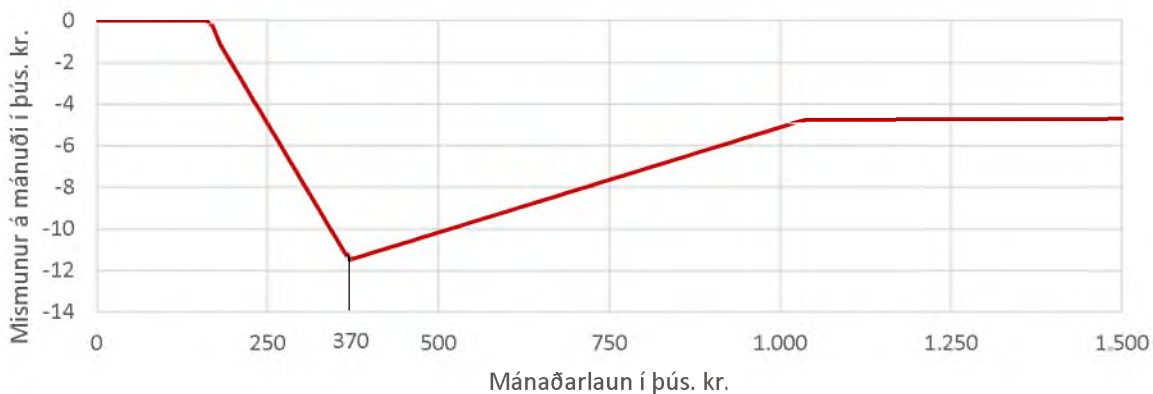
⁵ Hér er miðað við meðalhækkun á atvinnutekjum og öðrum tekjum (t.d. greiðslur frá Tryggingastofnun, greiðslur úr lífeyrissjóðum, atvinnuleysisbætur, félagsleg aðstoð auk vinninga og námsstyrkja).

Ekki er augljóst við hvaða mat á framleiðni eigi að styðjast við uppfærslu persónuafsláttar og viðmiðunarfjárhæða. Tillaga um að persónuafsláttur hækki til jafns við verðlag og framleiðni er byggð á tillögu nefndar um endurskoðun tekjuskatts og bótakerfa frá 2019.⁶ Þar var lagt til að miðað væri við meðaltal síðustu þriggja ára. Í fjárlagafrumvarpinu er miðað við 10 ára sögulegt meðaltal þar sem framleiðni er skilgreind sem landsframleiðsla á hverja unna klukkustund. Lagt er til að viðmiðið verði endurskoðað á fimm ára fresti. Vert er að benda á að ákveðið ósamræmi er í mati fjármála- og efnahagsráðuneytisins á langtímavexti í framleiðni. Meðalframleiðnivöxtur síðustu 20 ára hefur verið 1,9%, og 1,8% síðan 1991. Í langtímaáætlun fjármála- og efnahagsráðuneytisins er gert ráð fyrir að til langs tíma vaxi framleiðni um 1,6%. Hér gætir ósamræmis við 1% viðmiðið sem stuðst er við í fjárlagafrumvarpi.

Mynd 4 - Samanburður á skattgreiðslum 2022:

Mismunur á skattgreiðslur í núverandi kerfi og óbreyttu kerfi 2019 þar sem persónuafsláttur er uppfærður m.v. verðlag (þá væri persónuafsláttur 62,5 þúsund í stað 53,7 þúsund).

Nýtt viðmið persónuafsláttar er síðasti liður í umfangsmiklum skattbreytingum sem stjórnvöld fóru í til að styðja við kjarasamninga árið 2019. Í breytingum síðustu tveggja ára var komið á fót þriggja þrepa skattkerfi. Breytingarnar miðuðu að því að auka ráðstöfunartekjur mest hjá þeim tekjulægstu. Samanburður á tekjuskatti næsta árs við óbreytt skattkerfi frá 2019 sýnir að markmið breytinganna náðist. Skatthlutfall lækkaði hjá einstaklingum með undir 370 þúsund kr. í mánaðarlaun. Við þau laun nemur lækkunin 11 þúsund kr. á mánuði, sjá mynd 4 að ofan.

Barnabótakerfið of þarfagreint

Í fjárlagafrumvarpinu eru gerðar breytingar á barnabótakerfinu þannig að óskertar bætur eru hækkaðar umfram verðbólguþá næsta árs og skerðingarmörk hækka umfram tekjuhækkun sem vænta má í ár. Tekjuskerðing barnabóta er í tveimur þrepum, á bilinu 4-8% við neðri skerðingarmörk og á bilinu 5,5-9,5% við efri skerðingarmörk.

Myndir 5 og 6 sýna barnabætur í ár og á næsta ári miðað við fjárlagafrumvarpið á föstu verðlagi. Þar er einnig tekið tillit til hækkunar tekna á milli ára. Á myndunum má sjá að óskertar bætur einstæðra foreldra eru hærri en hjá sambúðarfólki. Einnig má sjá að hærri tekjur draga úr barnabótum vegna tekjuskerðingar.

⁶ Sjá <https://www.stjornarradid.is/library/02-Rit--skyrslur-og-skrar/Endursko%3b0un%20tekjuskatts%20og%20bo%cc%81takerfa.pdf>

Barnabætur hjá foreldrum með tvö börn eru fullskertar þegar tekjur foreldra eru u.þ.b. 1,4 milljónir á mánuði.

Barnabætur foreldra með tekjur undir skerðingarmörkum fá raunhækkun barnabóta sem nemur um 2,4%. Einstæðir foreldrar með tvö börn, þar af eitt undir 7 ára, fá hækkun 1.800 króna hækkun mánaðarlega að raunvirði og sambúðarfólk um 1.300 kr. Foreldrar sem eru rétt yfir skerðingarmörkum fá meiri hækkun barnabóta.⁷ Barnabætur hjá foreldrum með tvö börn hækka að mestu um 3 þúsund kr. Hækkun barnabóta fjarar síðan út eftir því sem tekjur eru hærri. Foreldrar með tekjur yfir 1,4 milljón fá enga hækkun barnabóta.⁸ Tekjudreifing foreldra er þannig að um helmingur barna hjá sambúðarfólki býr á heimili þar sem heildartekjur foreldra er yfir 1,4 milljón. Hjá einstæðum foreldrum býr meirihluti barna á heimili þar sem tekjur eru allt að 1,4 milljón, sjá mynd 7.

Það er gagnrýnivert að ekki sé tekið tillit til verðlags eða tekjuþróunar í greinargerð með fjárlagafrumvarpinu. Þær tölur sem þar koma fram taka hvorki mið af verðlagsþróun né tekjuþróun. Slíkar upplýsingar eru ekki til þess fallnar að sýna raunsanna mynd af áhrifum breytinga. Mikilvægt er að kjörnir fulltrúar hafi rétta mynd af boðuðum breytingum í fjárlögum.

ASÍ hefur áður gagnrýnt þá stefnu stjórnvalda að markmið barnabótakerfisins sé eingöngu að draga úr fátækt⁹ en það markmið er ólíkt barnabótakerfum Norðurlandanna sem hafa það að markmiði að styðja við barneignir og draga úr kostnaðarauka barnafjölskyldna. Það er margviðurkennt að fyrstu ár í lífi barns eru sérstaklega mikilvæg þroska þess og heilsu, en geta einnig verið álagstími fyrir fjölskyldur. Á slíkum tíma í lífi fjölskyldna á að veita stuðning, frekar en að skilja þær eftir með mikinn kostnað í formi tekjuskerðinga vegna fæðingarorlofs, kostnað við ungbarnaleikskóla og dagforeldra og síðar leikskóla. Á Norðurlöndunum eru barnabætur ótekjutengdar og greiðast því til allra tekjuhópa.¹⁰ Reynsla annara landa hefur einnig sýnt að þegar velferðarkerfi eru mjög þarfagreind með tekjutengingum dregur úr stuðningi við hópa sem á þeim þurfa að halda. Vænlegra er að sækja fjármagn og auka jöfnuð í gegnum skattkerfið en að setja á íþyngjandi skerðingarmörk. Alþýðusambandið leggur því til að fjármunum sé varið í að hækka skerðingarmörkin og greiða barnabætur til bæði lág- og millitekjufólks.

⁷ Skerðingarmörk einstæðra foreldra verða 379 þúsund hjá einstæðum foreldrum og 758 þús. kr. hjá sambúðarfólki eftir áramót ef breytingarnar verða samþykktar.

⁸ Þessi mörk eru hærri hjá foreldrum með fleiri börn en lægri hjá foreldrum sem eru með eitt barn.

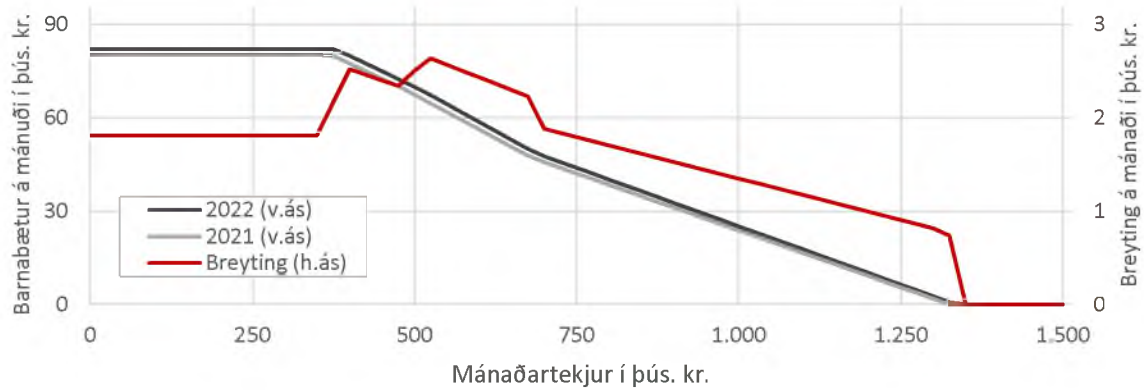
⁹ Markmiðið birtist m.a. í <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr15315.pdf>

¹⁰ Undantekningin er að barnabætur eru tekjutengdar í Danmörk. Skerðingarmörkin eru aftur á móti mjög há og skerðingarhlutfall mun lægra en hér á landi.

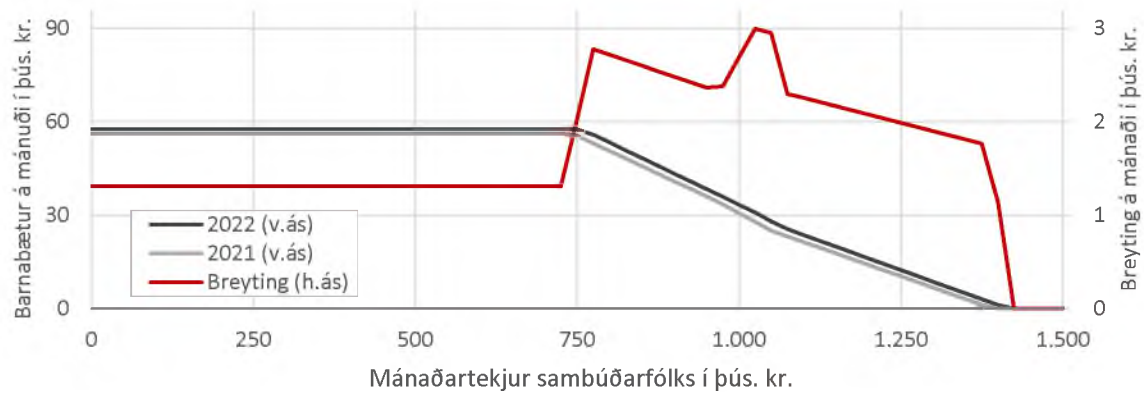
Mynd 5. Breyting barnabóta 2021-22, fast verðlag, einstæðir foreldrar

Tekjur eru uppfærðar með meðalhækkun

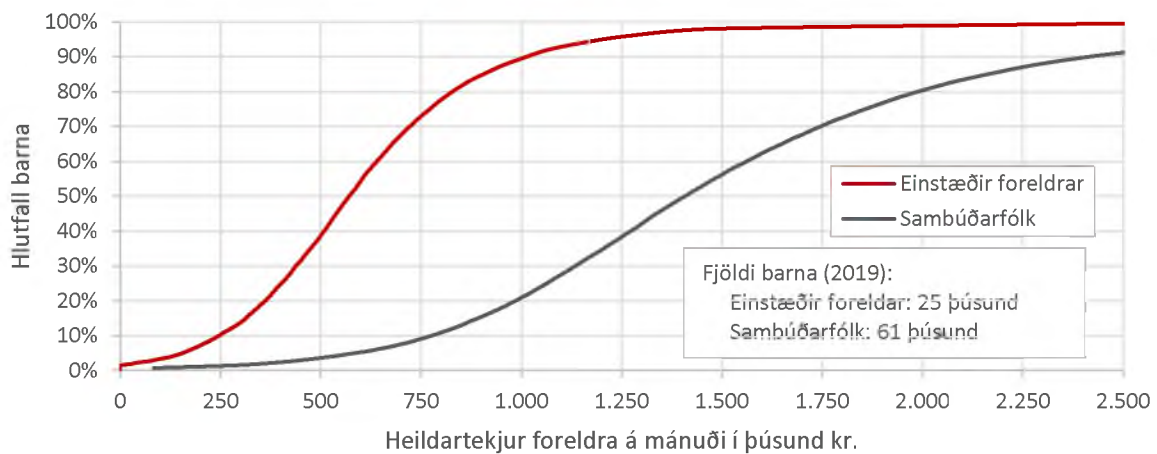

Mynd 6. Breyting barnabóta 2021-22, fast verðlag, sambúðarfólk

Tekjur eru uppfærðar með meðalhækkun

Mynd 7 - Uppsafnað hlutfall barna eftir heildartekjum heimila

Heimild: RSK, útreikningar ASÍ. Miðað er við tekjur 2019. Tekjur eru uppfærðar með tekjuþróun 2019-2021.

Bætur almanna- og atvinnuleysistrygginga halda ekki í við launaþróun

Alþýðusambandið telur ástæðu til að gera athugasemd við þær forsendur sem notaðar eru við ákvörðun bóta almannatrygginga, þ.e. elli- og örorkulífeyris ásamt bótum atvinnuleysistrygginga. Samkvæmt 69. gr. laga um almannatryggingar nr. 100/2021 er kveðið á um að bæturnar taki mið af launaþróun en þó þannig að þær hækki aldrei minna en verðlag. Þar er bent á að hækkunin byggji á mati ráðuneytisins á meðaltaxtahækkunum næsta árs, þ.e. 3,8% og verðlagshækkun upp á 0,8%, alls 4,6% í fjárlagafrumvarpi.

Ekki er skýrt við hvaða aðferðafræði eða gögn ráðuneytið styðst þegar lagt er mat á meðaltaxtahækkunir né heldur hvers vegna kosið er að styðjast við framsýnt mat frekar en raunlaunaþróun undangengins tímabils.

Hvað varðar 3,8% mat á meðaltaxtahækkunum telur ASÍ ástæðu til að benda á við gerð lífskjarasamnings var lögð áhersla á krónutöluhækkunir með sérstökum taxtahækkunum. Næstu áramót hækka lægstu taxtar á íslenskum vinnumarkaði um 25 þúsund krónur eða 7,5%. Sé horft á taxaumhverfi Starfsgreinasambandsins og Landssambands íslenskra verslunarmanna hækka taxtar um áramótin á bilinu 6,5-7,5%. Hjá iðnfélögum eru hækkunir á bilinu 5-5,5%, en þar er að finna hæstu taxa á almennum vinnumarkaði. Mat ráðuneytisins á meðaltaxtahækkunum endurspeglar því ekki umsamdar hækkunir á almennum vinnumarkaði.

Á næsta ári virkjast að öllum líkindum svokallaður hagvaxtarauki sem felur í sér hækkun taxtalauna um 13 þúsund. Sú hækkun jafngildir viðbótahækkun um 3,6% á lægstu taxa. Það er mat ASÍ að það viðmið sem stuðst er við sé ekki heppilegt við ákvörðun bóta almannatrygginga og endurspegli hvorki taxtahækkunir né almenna launaþróun. Að óbreyttu leiðir ákvörðunin til þess að bætur almannatrygginga dragist aftur úr lágmarkskjörum á íslenskum vinnumarkaði.

Óheppilegt er að ekki liggi skýrt fyrir hvaða aðferðafræði er notuð við mat á launaþróun og að sú aðferð taki breytingum óháð lagabreytingum. ASÍ telur með öllu óásættanlegt að kjör elli- og örorkulífeyrisþega dragist aftur úr öðrum lágtekjuhópum og mælist til þess að bætur almannatrygginga taki hækkunum til samræmis við lægstu laun á vinnumarkaði.

Ekki brugðist við erfiðum aðstæðum á húsnæðismarkaði

Alþýðusambandið lýsir yfir verulegum vonbrigðum með litla umfjöllun og skort á aðgerðum til að bregðast við stöðunni á húsnæðismarkaðnum. Frumvarpið gerir einungis ráð fyrir 2,9% aukningu í húsnæðisstuðning og ekki eru gerðar breytingar á fyrirliggjandi forsendu um fjármögnun uppbyggingu óhagnaðardrífina leiguíbúða, þrátt fyrir að allir stjórnmalaflokkar hafi verið sammála fyrir kosningar um þörfina á auknum framlögum til almenna íbúðakerfisins.

Undangengnar vaxtalækkunir höfðu veruleg áhrif á eignaverð, þá sérstaklega fasteignaverð í umhverfi lítills og tregbreytanlegs framboðs. Nú þegar vextir hafa hækkað á ný og fyrirséð að þeir fari hækkanir munu áhrifin á tekjur heimila koma fyrr fram en ella sökum aukins vægis óverðtryggðra lána. Áhrifin eru þó meiri á nýja húsnæðis kaupendur sem munu koma inn á markað við hátt raunverð og hærri vaxtastig.

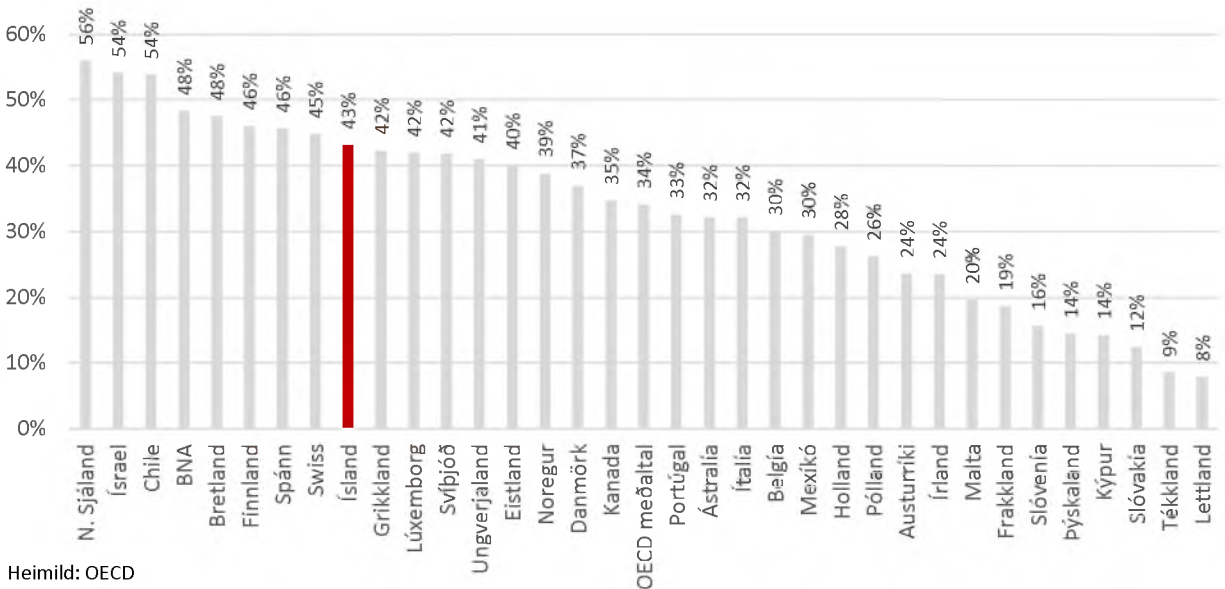

Greiðslubyrði af óverðtryggðu láni sem notað var til kaupa á 90fm íbúð gæti því verið að raunvirði um þriðjungi hærra árið 2023 heldur en 2019.¹¹

Fyrirséð er að leigumarkaður verði fyrir áhrifum hækkunar húsnæðisverðs, aukins hagvaxtar, fjölgunar ferðamanna og auknum búferlaflutningum. Leiguverð hækkaði þannig umfram verðlag á árunum 2011-2019, og umfram vísitölu launa. Um 43% af leigjendum í neðsta tekjufimmtingi glíma við íþyngjandi húsnæðiskostnað, sjá mynd 8.

Mynd 8. Hlutfall leigjenda í neðsta tekjufimmtingi sem greiðir meira en 40% af ráðstöfunartekjum í leigu

Heimild: OECD

Íslenskur leigumarkaður er óskipulagður og hlutfall óhagnaðardrífins húsnæðis er lítið, leigjendur njóta takmarkaðrar verndar og hafa veika samningstöðu. Í yfirlýsingu stjórnvalda til stuðnings kjarasamningum 2019 voru boðaðar umbótaáðgerðir á leigumarkaði sem ekki hefur verið fylgt eftir. Alþýðusambandið kallar eftir stóráttaki í húsnæðismálum, sem eru um leið eitt af stærstu kjaramálunum og mun ráða úrslitum um árangur kjarasamninga á næsta ári.

Menntamáli

Vert er að benda á að framlög til framhaldsfræðslukerfisins munu að óbreyttu dragast saman milli ára sé leiðrétt fyrir verðlagi. Framlög til símenntunar og fullorðinsfræðslu hafa lækkað um árabíl þrátt fyrir fyrirheit og kortlagningu á framtíðaráskorunum. Svipaður skortur er á aðgerðum til að efla iðn- og tækninámi, en framlög til vinnustaðanámssjóðs rýrna að raungildi milli ára.

Starfsendurhæfing

Alþýðusambandið telur ástæðu til að benda á þörf fyrir leiðréttingu áætlaðra framlaga til starfsendurhæfingar. Núverandi áætlun er ekki í samræmi við lög og samninga um fjármögnun Virk sem

¹¹ Sjá <https://www.asi.is/frettir-og-utgafa/frettir/almennar-frettir/nytt-manadaryfirlit-mikil-ahrif-vaxtahaekkana-a-greidslubyrdi/>

tekur mið af gjaldstofni tryggingagjalds. Framlagið ætti að vera 848,5 milljónir árið 2022 en er í frumvarpi er ráðgert að framlagið verði 648,5 milljónir. ASÍ væntir þess að þessi mistök verði leiðrétt.

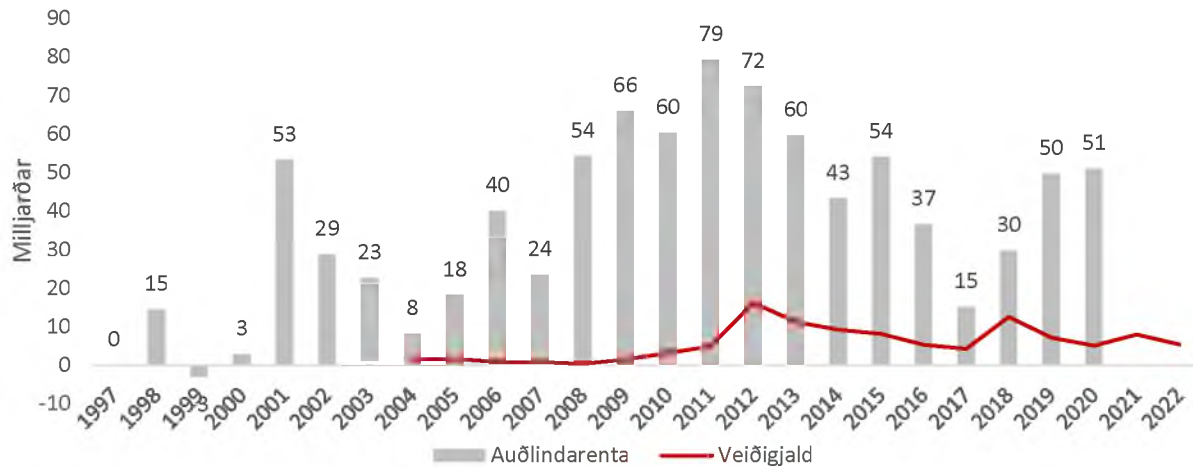
Veiðigjöld lítill hluti af auðlindarentu

Veiðigjöld eru áætluð 6,3 milljarðar á næsta ári, en þar af koma til 0,7 milljarðar vegna gjalds á fiskeldi sem innleitt var árið 2020. Veiðigjald fiskveiða lækkar milli ára, sem skýrist af lakari afkomu á árinu 2020 heldur en árið 2019 sem leiðir til þess að tekjur ríkisins af veiðigjaldi lækka um 1,4 milljarða.

Hagstofa Íslands hefur nú birt rit sitt, Hag veiða og vinnsla fyrir árið 2020 en þar kemur fram yfirlit yfir rekstur helstu greina sjávarútvegs. Þar kemur fram að hagnaður fyrirtækja, fyrir afskriftir, fjármagnskostnað og tekjuskatt (EBIDTA) í fiskveiðum og vinnslu sem hlutfall af heildartekjum hafi aukist á síðasta ár. Í fjárhæðum nemur upphæðin 79 milljörðum á síðasta ári, eða um 5 milljörðum meiri en árið á undan.

Mynd 9. Auðlindarenta og veiðigjald (á verðlagi 2021)

Mat á auðlindarentu byggir á árgreiðsluaðferð Hagstofunnar.

Hagstofan birtir einnig afkomu út frá svokallaðri árgreiðsluaðferð, þar sem gert er ráð fyrir 6% væntri ávöxtun fjárfestinga. Hagnað umfram árgreiðslu er hægt að líta á sem umframari af nýtingu takmarkaðrar auðlinda, þ.e. auðlindarentuna. Nýjar tölur frá Hagstofunni um afkomu í sjávarútvegi sýna að auðlindarenta í fyrra er líkt og árinu áður mikil. Mæld auðlindarenta hækkar um 1,4 milljarða milli ára á föstu verðlagi. Á sama tíma lækkaði veiðigjald um 2,1 milljarða á föstu verðlagi. Í skýrslu ASÍ, Skattar og ójöfnuður, má lesa nánar um gögnin og niðurstöðurnar. Hér er nýjum tölum bætt við niðurstöðu þeirrar skýrslu.

f.h Alþýðusambands Íslands

Róbert Farestveit
Sviðsstjóri

Arnaldur Sölvi Kristjánsson
Hagfræðingur